

МІНІСТЕРСТВО
ОСВІТИ І НАУКИ
УКРАЇНИ

КОНТЕКСТИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ВОЛОДИМИРА БОНДАРЯ. АДАПТИВНЕ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

**Матеріали I Всеукраїнських педагогічних читань
пам'яті Володимира Бондаря**

3 жовтня 2024 року

**З нагоди відзначення 190 річниці Українського
державного університету імені Михайла Драгоманова**

Київ - 2024

МІНІСТЕРСТВО
ОСВІТИ І НАУКИ
УКРАЇНИ

**УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІКИ НАПН УКРАЇНИ
ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «УКРАЇНСЬКА АСОЦІАЦІЯ
ПЕДАГОГІВ І ПСИХОЛОГІВ ПОЧАТКОВОЇ, ДОШКІЛЬНОЇ І
ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ»**

***КОНТЕКСТИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ВОЛОДИМИРА БОНДАРЯ.
АДАПТИВНЕ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ
ТА ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ***

**матеріали I Всеукраїнських педагогічних читань пам'яті
Володимира Бондаря**

3 жовтня 2024 року

Київ – 2024

УДК 37(477)(092)Бондар В.: [378.02-044.347:355.01(477)]

К64

Друкується за рішенням Вченої ради Педагогічного факультету Українського державного університету імені Михайла Драгоманова (Протокол №3 від 25 вересня 2024 року).

Голова редакційної колегії: *В.П.Андрущенко*, дійсний член НАПН України, член-кореспондент НАН України, доктор філософських наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, ректор Українського державного університету імені Михайла Драгоманова.

Відповідальний редактор: *Т.О. Олефіренко*, кандидат педагогічних наук, професор, декан Педагогічного факультету УДУ імені Михайла Драгоманова

К64 Контексти наукових досліджень Володимира Бондаря. Адаптивне навчання студентів в умовах воєнного стану та відновлення України : матеріали I Всеукраїнських педагогічних читань пам'яті Володимира Бондаря (3 жовтня 2024 року): збірник тез / ред.кол: В.П. Андрущенко (голова) [та ін.]. Київ : Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова. 2024. 230 с.

До збірника увійшли матеріали I Всеукраїнських педагогічних читань пам'яті Володимира Бондаря (3 жовтня 2024 року).

Матеріали збірника будуть корисними для дослідників, науковців, аспірантів, викладачів, студентів.

© В.П. Андрущенко, Т.О. Олефіренко, автори статей, 2024.

ISBN 978-966-931-313-3

© Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2024.

*Губарєва Дар'я Вячеславівна,
докторка філософії в галузі 01 Освіта/Педагогіка,
старший викладач кафедри початкової освіти
та інноваційної педагогіки
УДУ імені Михайла Драгоманова*

АДАПТАЦІЯ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ДО ВИКЛИКІВ СЬОГОДЕННЯ ЧЕРЕЗ ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄСТІЙКОСТІ

Адаптація майбутніх вчителів до викликів сьогодення через формування життєстійкості є важливою темою, яка набуває все більшої актуальності в умовах постійних змін у суспільстві та освіті. Сучасний світ стикається з численними викликами, такими як швидкий розвиток інформаційних технологій, глобалізація, соціальні та екологічні кризи, а також пандемії та політична нестабільність й умови війни на території нашої Батьківщини. Ці фактори впливають на систему освіти, змушуючи її змінюватися, впроваджувати нові підходи до навчання та підтримувати високий рівень якості викладання. Відповідно, майбутні вчителі повинні бути готові не лише до передачі знань, але й до роботи в умовах нестабільності, високого стресу та змінних вимог. Життєстійкість як особистісна якість є одним із ключових факторів, що допомагають вчителям ефективно виконувати свої професійні обов'язки в таких умовах.

Проблема формування життєстійкості у майбутніх вчителів набуває особливої значущості, оскільки від цього залежить не тільки їхня професійна успішність, але й психічне здоров'я та здатність до саморегуляції. У сучасних умовах викладачі часто стикаються зі стресовими ситуаціями, такими як перевантаженість роботою, недостатність ресурсів, швидкі зміни в навчальних програмах та вимогах до викладання. Крім того, вчителі мають вирішувати питання, пов'язані із соціальною підтримкою учнів, зокрема в умовах кризи, війни або епідемій. Життєстійкість дозволяє майбутнім педагогам долати ці виклики, зберігаючи при цьому емоційну рівновагу та професійну компетентність.

Крім того, життєстійкість є основою для розвитку в майбутнього вчителя здатності до саморозвитку та лідерства. Вчитель у сучасному світі має бути не лише передавачем знань, але й натхненником, наставником для своїх учнів, який здатний вести їх через складні періоди та навчати життєвим навичкам, необхідним для успішної адаптації до викликів. У цьому контексті важливо, щоб педагогічні заклади включали до своїх програм навчання розвиток навичок стресостійкості, управління емоціями, а також психічного благополуччя

майбутніх вчителів. Це допоможе їм не тільки адаптуватися до сучасних викликів, але й стати надійною опорою для своїх учнів.

Вивченням цього феномену займалися А. Богданов, Г. Варіна, У. Єшбі, О. Кокун, К. Левін, С. Мадді, К. Поппер, В. Предко, Н. Реймерс, Хобфолл, М. Унгар, С. Фанк, та ін. Сучасні науковці формують велику низку інноваційних інструментів для розвитку цієї риси характеру.

Так ще у 1979 Сюзанни Уеллетт Кобаса вказала, що ця риса складається з трьох факторів, які включають наступне: відчуття контролю над зовнішніми подіями, відданість у повсякденному житті та перспектива виклику, якщо відбуваються несподівані зміни [2]. Три складові життестійкості об'єднуються, що сприяє тому, що людина прикладає більше зусиль для перетворення потенційно стресових обставин на можливості для зростання. Тому, коли ця риса розвивається, вона формує шлях до стійкості в стресових середовищах, що в кінцевому підсумку призводить до підвищення продуктивності через активне подолання проблемних ситуацій.

Сучасна підготовка майбутніх спеціалістів педагогічного спрямування вимагає удосконалення змісту дисциплін з акцентом на розвиток життестійкості. Так *відчуття контролю над зовнішніми подіями* приходять через накопичення знань, умінь та навичок. Обізнаний спеціаліст швидко приймає рішення та не звертає особливої уваги на ситуативний зовнішній потік, коли має певний багаж знань. Проте, деякі спеціалісти вважають, що локус контролю над зовнішніми обставинами залежить також від трьох вимірів: віра у внутрішній контроль, випадковість та вплив інших [1].

Перше та останнє формується під впливом вивчення психологічних дисциплін та їх напрямів, що дозволяє взяти під контроль дві третіх проблемних ситуацій. Коли виникає частина «випадковості», вступає в дію фактор *відданості у повсякденному житті* або утотожненим твердженням є – *внутрішня мотивація*.

Учені багатьох країн досліджують природу внутрішньої мотивації. Існують психологічні вчення, які стверджують, що «воля» і «наміри» відіграють важливу роль у досягненні цілей, акцентуючи увагу на тому, як очікування результату впливають на дії та контроль. Поряд із психологічною теорією виникла й економічна модель мотивації. Вчені припускають, що зовнішні цілі або стимули викликають мотивовану поведінку за допомогою аналізу витрат і користі, де мотивований вибір відбувається, коли переваги переважають витрати. Тобто, коли результат від досягнутого перебиває усі ресурсні вкладання. Проте, сучасні дослідники прийшли до протилежної теорії.

Ріверхед Букс вказує на три основні елементи внутрішньої мотивації - це автономія, мета та майстерність. Люди є внутрішньо мотивованими, коли

можуть діяти незалежно, відчувають, що їхні зусилля мають значення, і отримують задоволення від того, що стають більш вправними. Дослідники виявили, що пропонування зовнішньої винагороди або підкріплення за вже внутрішню винагороду може фактично зробити діяльність менш винагородою. Це явище відоме як ефект надмірного виправдання [3]. Тобто, особистість зіштовхуючись з проблемними ситуаціями або стресом, піднімає внутрішні резерви та ставить перед собою мету в успішно пройденому шляху за допомогою знань, умінь та навичок, що призводить до стану відчуття контролю над зовнішніми подіями. Інакше кажучи, створюється кругооберт аспектів життєстійкості Рис. 1.

Рис. 1. Фактори життєстійкості

Повертаючись до створення умов в освітньому процесі для адаптації майбутніх вчителів до викликів сьогодення через формування життєстійкості, потрібно звернути увагу на зміст дисциплін роблячи акцент на набуття знань, умінь та навичок соціальної компетентності. Що включає в себе аспекти розуміння себе та своїх почуттів, ідентифікацію почуттів іншої особистості та накопичення кейсу соціальних ситуацій з алгоритмами їх вирішення.

Соціальна компетентність та життєстійкість тісно пов'язані, оскільки обидві ці якості сприяють успішній адаптації людини до складних життєвих ситуацій. Соціальна компетентність включає в себе здатність ефективно взаємодіяти з іншими людьми, будувати стосунки, вирішувати конфлікти та адекватно реагувати на соціальні виклики. Вона є ключовим елементом життєстійкості, оскільки соціальна підтримка і навички комунікації допомагають людині краще справлятися з труднощами.

Життєстійкість, в свою чергу, є здатністю людини подолати стрес і адаптуватися до змін. Високий рівень соціальної компетентності дозволяє людині знаходити підтримку в оточуючих, ефективно вирішувати проблеми в соціальних ситуаціях та підтримувати психоемоційний баланс, що сприяє розвитку життєстійкості. Взаємозв'язок цих двох якостей допомагає людині

краще адаптуватися до стресових обставин, зберігати емоційну стійкість та використовувати соціальні ресурси для подолання труднощів.

Отже, дослідження питання адаптації майбутніх вчителів через формування життєстійкості має важливе практичне значення. Це сприяє підготовці педагогів, здатних ефективно працювати в умовах нестабільності та змін, забезпечуючи якісне навчання та емоційну підтримку учнів. Крім того, формування життєстійкості дозволяє побудувати стійку освітню систему, яка зможе відповідати на сучасні виклики та створювати умови для гармонійного розвитку як учнів, так і вчителів.

Використані джерела:

1. Botha F, Dahmann SC. Locus of control, self-control, and health outcomes. *SSM Popul Health*. 2023 Nov 24;25:101566. doi: 10.1016/j.ssmph.2023.101566. PMID: 38077246; PMCID: PMC10698268.
2. Jianping G, Zhihui Z, Roslan S, Zaremohzzabieh Z, Burhanuddin NAN, Geok SK. Improving hardiness among university students: A meta-analysis of intervention studies. *Front Psychol*. 2023 Jan 12;13:994453. doi: 10.3389/fpsyg.2022.994453. PMID: 36710728; PMCID: PMC9878849.
3. Levy A, DeLeon IG, Martinez CK, et al. A quantitative review of overjustification effects in persons with intellectual and developmental disabilities. *J Appl Behav Anal*. 2017;50(2):206–221. doi:10.1002/jaba.359.